

BRABANTADVIES

SOCIAAL-ECONOMISCHE RAAD (SER) BRABANT

SOCIAAL- ECONOMISCH BEELD BRABANT

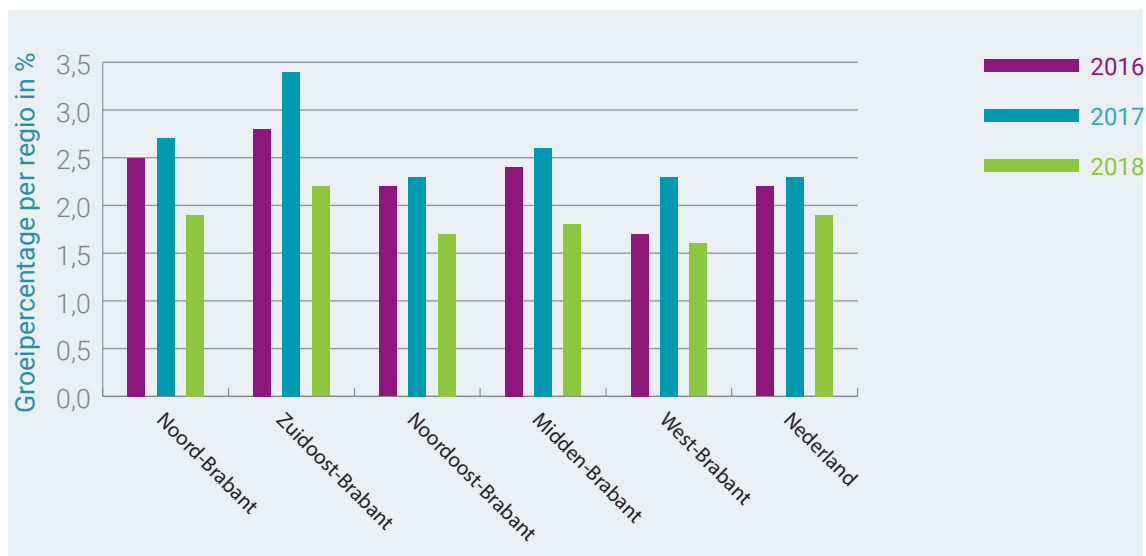
Medio 2017

1. HOOGZOMER IN BRABANTSE ECONOMIE

Brabant trekpaard nationale economie

Het gaat fantastisch met de Brabantse economie. Waar afgelopen jaren nog sprake was van een voorzichtig lentezonnetje, is het inmiddels hoogzomer met de hoogste groeicijfers sinds 10 jaar. Dit jaar komt de economische groei in Brabant uit op gemiddeld 2,7% en dat is ongeveer 0,5% boven het landelijk gemiddelde. Vermoedelijk gaan de cijfers nog wat hoger uitpakken, gelet op de gunstige ontwikkeling in het eerste kwartaal. Hier en daar dreigt zelfs al oververhitting. Brabant manifesteert zich daarmee opnieuw als trekpaard van de Nederlandse economie. De provincie stond afgelopen jaar al in de top drie van Nederland en was samen met Noord-Holland de snelste groeier.

Absolute koploper is de regio Zuidoost-Brabant met een groei van 3,4% dit jaar. De regio Eindhoven is momenteel samen met de regio Amsterdam de best presterende regio van Nederland. En alles wijst erop dat Eindhoven in 2017 nummer 1 wordt.

Tabel 1: Groeipercentages per regio**Economische groei: volumemutaties t.o.v. voorgaand jaar in procenten (& economische groei)**

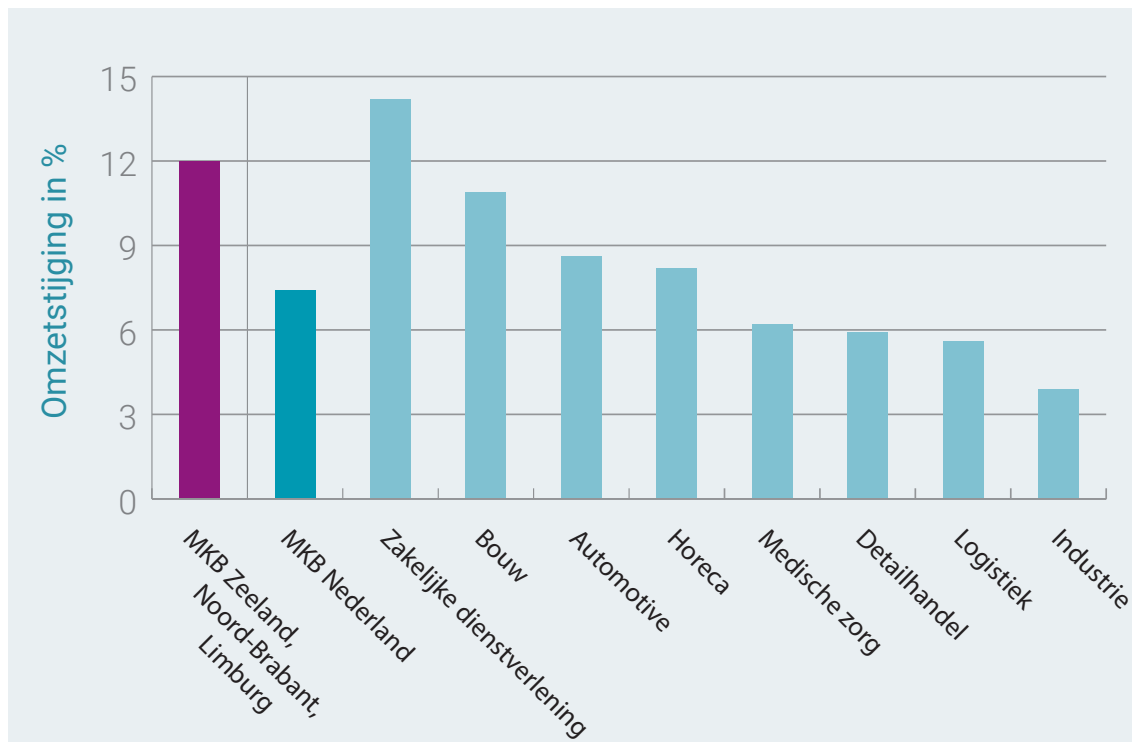
Bron: ING Economisch Bureau, juni 2017

Breed gedragen groei (MKB)

Wat opvalt, is dat sprake is van een breed gedragen groei. Waar de export afgelopen jaren de enige groeipijler was van de economie, nemen nu ook de investeringen sterk toe en voeren consumenten hun uitgaven op. Vooral de aangetrokken woningmarkt is een belangrijke groeimotor. Kortom, er wordt volop gebouwd, drukkere winkels en terrassen. Ook notarissen, uitzendbureaus en accountants maken meer uren dan vorig jaar.

In het Brabantse MKB maken alle sectoren een groeispurt door. Het MKB boekte afgelopen jaar over de hele linie een omzetgroei van ruim 12%. In diverse sectoren is sprake van een stevige inhaalslag met sterk winstherstel en substantiële omzetstijgingen, vooral in de automotieve, bouw, logistiek, detailhandel en horeca. De bouw is voor het derde jaar de snelst groeiende sector en de zakelijke dienstverlening is in alle Brabantse regio's sterk gestegen. Dat duidt op de breed gedragen groei van de regionale economie.

Tabel 2: MKB-ontwikkeling (omzetstijging)

Bron: SRA, Branches in Zicht 2017, juni 2017

Voorspellingen komende jaren gunstig

De economie in de Eurozone presteert boven verwachting. Hoewel internationaal nog altijd sprake is van veel onzekerheid (Brexit, protectionisme), lijkt er op Europees niveau enige politieke rust te zijn gekomen na meevallende verkiezingsuitslagen in diverse lidstaten. De voordelen van het economisch herstel in Europa en de zwakkere euro ten opzichte van de US-dollar wegen vooralsnog zwaarder dan de onzekerheden. Dat brengt ons tot de conclusie dat de prognoses voor de Brabantse economie voor de middellange termijn gunstig zijn, ook in 2018 zal de economische groei minstens 2% bedragen. Daarbij houden we er rekening mee dat het CPB voor komend jaar een kleine afzwakking van de groei heeft voorspeld.

2. VAN RUIME NAAR KRAPPE ARBEIDSMARKT

Gestage banengroei

De aangetrokken economie heeft tot gevolg gehad dat er afgelopen jaren in alle Brabantse arbeidsmarktregio's sprake is van een gestage banengroei. De groei in Brabant zal tussen 2016 en 2018 uitkomen op ongeveer 35.000 banen (2,2%). Ook hier zien we dat de regio Eindhoven koploper is met een banengroei van 2,7%.

Tabel 3: Baanontwikkeling per regio:

	2016	2017	2018	Toename	Toename %
Arbeidsmarktregio					
Nederland	9.981.000	10.131.900	10.206.700	225.700	2,3
Noord-Brabant:	1.534.000	1.558.000	1.568.400	34.400	2,2
Zuidoost-Brabant	358.000	364.200	367.600	9.600	2,7
Noordoost-Brabant	376.700	382.100	384.500	7.800	2,1
Midden-Brabant	272.400	276.900	278.700	6.300	2,3
West-Brabant	390.600	396.000	398.200	7.600	1,9
Helmond-De Peel	136.300	138.600	139.500	3.200	2,3

Bron: UWV Arbeidsmarktprognose 2017 – 2018, juni 2017

Verskil tussen winnaars en verliezers wordt sterker

De werkloosheid in Brabant is in een jaar tijd met ruim 10.000 WW-uitkeringen gedaald, een daling van 15%. Daarmee kwam de geregistreerde werkloosheid in mei 2017 volgens de cijfers van het UWV op 5,1% in Brabant. In alle sectoren was een daling te zien, relatief was de daling het sterkst in de bouwnijverheid (-39%).

Voor de jongeren (15-30 jaar) profiteerden van de banengroei. Het aantal WW-uitkeringen onder jongeren daalt in 2017 verder met 8,5%. Bovendien heeft 80% van de jongeren op dit moment binnen een jaar na ontslag weer werk. En uit recente cijfers van UWV en de Stichting Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven blijkt dat er inmiddels al een tekort ontstaat aan mbo-werknemers vanaf niveau-2. Vooral de beroepsbegeleidende leerweg (BBL) wint aan populariteit en juist daar is het aantal scholieren afgelopen jaren sterk gedaald, vooral in de technische opleidingen. En dat die instroom daalt, is minder goed nieuws voor Brabant.

Ook voor oudere werknemers (55- plus) nemen de kansen op de arbeidsmarkt toe nu de spoeling dunner begint te worden. Het algemene beeld is dat het verschil tussen de 'winnaars en verliezers' op de arbeidsmarkt scherper begint te worden: vooral laagopgeleiden en werkzoekenden met allochtone achtergrond hebben het nog altijd moeilijk.

Arbeidsmarkt klapt om

In betrekkelijk korte tijd is de arbeidsmarkt 'omgeklapt' van een betrekkelijk ruime arbeidsmarkt naar een zeer krappe arbeidsmarkt. Dat geldt zeker voor sectoren als de ICT, techniek, bouw, logistiek en zorg waar het voor werkgevers steeds lastiger wordt om aan geschikt personeel te komen. In de Brabantse maakindustrie is dat al langer het geval en dat geldt zowel voor grote ondernemingen (zoals ASML) als voor het MKB dat, zoals reeds opgemerkt, in diverse sectoren een sterke inhaalslag heeft gemaakt.

Ook in de zorgsector, een van de grote werkgevers in Brabant, is de arbeidsmarkt omgeklapt. De instroom vanuit opleidingen is volgens werkgevers instituut Transvorm (Tilburg) onvoldoende om aan de toenemende vraag naar zorgmedewerkers te voldoen. Bovendien is het aantal deelnemers aan MBO zorgopleidingen de afgelopen vijf jaar fors gedaald en is de nieuwe aanwas vanuit het HBO nog onvoldoende, hoewel het aantal hbo-studenten verpleegkunde groeit.

Prognose komende jaren

Naar verwachting zal de werkloosheid in Brabant verder dalen naar 4,5% in 2020. Dat gaat in de richting van zogeheten frictiewerkloosheid. Daarmee nemen ook de kansen toe voor werkzoekenden met een afstand tot de arbeidsmarkt. Vooral gemeenten en bedrijven staan hiervoor aan de lat. Hoge werkgeversrisico's en tijdrovende regelingen verhinderen echter vooralsnog de stap naar een inclusieve arbeidsmarkt.

De actuele ontwikkeling op de arbeidsmarkt maakt duidelijk dat er veel meer creativiteit wordt gevraagd voor personeelsvoorziening in de komende jaren. Dit geldt zowel voor werkgevers als werknemers. Het gaat op alle niveaus om het ontwikkelen, vasthouden en aantrekken van talent.

Werkgeversorganisatie BZW heeft eerder al de noodklok geluid. Hun leden geven aan dat de arbeidsmarkt 'op slot zit', omdat het in vaste dienst nemen van personeel om allerlei redenen onaanvaardbaar is voor werkgevers. Bedrijven moeten inspelen op snelle veranderingen en vragen om een arbeidsmarkt die flexibeler en mobieler is. Daar ligt een belangrijke en stevige opgave voor de Brabantse arbeidsmarktaanpak.

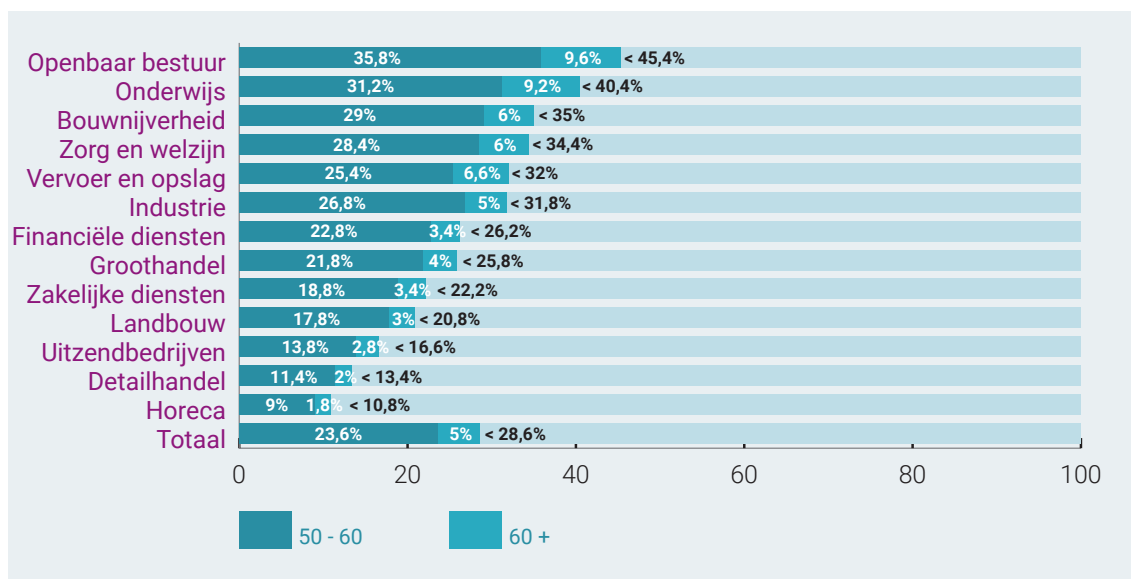
Werknemersorganisaties (FNV, CNV) wijzen op de zorgwekkende situatie wat betreft opleidings- en ontwikkelingsmogelijkheden van personeel. Zij constateren dat de opleidingsmogelijkheden voor werkzoekenden achter blijven. Een andere ontwikkeling is de toename van flexwerk ten opzichte van vaste banen, die volgens de organisaties gepaard gaat met een grote groei van gedwongen ZZP'ers.

Doorwerking vergrijzing

De beroepsbevolking groeit in 2017 en 2018 met 1,6% en stijgt dus minder snel dan de werkgelegenheid. Kwantitatief wordt de spoeling daarmee dunner. Dit wordt versterkt door de vergrijzing, die de komende jaren serieus gaat doorwerken en zal zorgen voor een relatief grote vervangingsvraag in de diverse sectoren. Dat is nu al zichtbaar in de publieke sector. In het openbaar bestuur en het onderwijs worden respectievelijk 45% en 37% van de banen vervuld door 50-plussers. Onderstaand schema toont het percentage 50-plussers werkzaam per sector in Noord-Brabant.

De urgentie wordt onderstreept door voorspellingen van de OESO in het kader van 'Demographic Change' voor de verschillende continenten (Europa, Amerika, Asian-Pacific). Voor een land als Duitsland, redelijk goed vergelijkbaar met de Brabantse economische structuur, wordt voorspeld dat de tekorten aan gekwalificeerd personeel gaan oplopen naar -6% in 2020 tot -23% in 2030. Dit zet volgens de OESO druk op het automatiseren van banen.

Tabel 4: Percentage werknemers 50+ (verdeeld in 50 - 60 & 60+) in Noord-Brabant:

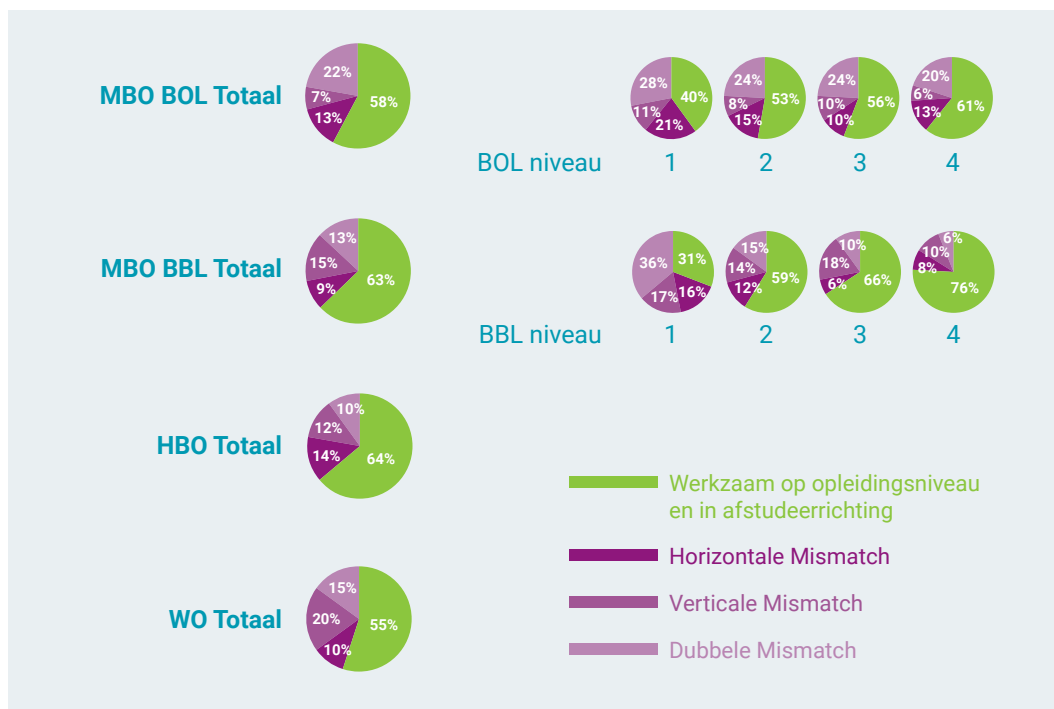

Bron: UWV, Werk.nl Regio in Beeld, 2016, eigen bewerking

Aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt moet beter

Ook is nog veel winst te boeken op de arbeidsmarkt via een betere aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt. Onderstaande tabel laat zien dat vanuit het MBO en HBO 30 à 40% van de studenten niet werkzaam is op het niveau of binnen de afstudeerrichting waarvoor men is opgeleid. Ook voor het WO is dit percentage aanzienlijk, maar daarbij moet worden aangetekend dat de wetenschappelijke aard van het onderwijs zich meer leent om in sectoren buiten de oorspronkelijke afstudeerrichting aan de slag te gaan.

Tabel 5: Mismatch afgestudeerden MBO, HBO, WO, niveau Nederland:

Bron: ROA, Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2015, (uitgave publicatie: 2016)

Toelichting:

- **Horizontale mismatch** = Percentage afgestudeerden dat in een andere richting werkt dan waarin men is afgestudeerd, maar wel op het behaalde opleidingsniveau.
- **Verticale mismatch** = Percentage afgestudeerden dat werk heeft onder het behaalde opleidingsniveau, maar wel in de richting werkt waarin men is afgestudeerd.
- **Dubbele mismatch** = Percentage afgestudeerden dat zowel onder het behaalde opleidingsniveau werkt, als in een andere richting dan waarin men is afgestudeerd.

3. GROOTSTE VERANDERINGEN GAAN NOG KOMEN

Naast de kortetermijnknelpunten gaat de arbeidsmarkt de komende tientallen jaren structureel veranderen door dwingende trends als technologisering en robotisering. Momenteel zitten we nog midden in een fase van digitalisering, een opmaat naar een meer verstrekkend beeld. De mix van digitalisering, robotisering en de opkomst van sensitieve technologieën legt namelijk de kiem voor een nieuwe industriële revolutie. Nieuwe technologieën leiden altijd tot productiviteitsstijging en meer welvaart en ook nu zal dit per saldo positief kunnen uitpakken. Het scheppen van de juiste voorwaarden voor een toekomstgerichte arbeidsmarkt vraagt in dat opzicht echter wel extra aandacht, met name in Brabant.

Automatisering van banen (onderzoekresultaten)

De laatste jaren zijn er verschillende onderzoeken gepubliceerd (vooral in VS) op het gebied van digitalisering en robotisering. Het onderzoeksveld - vooral op het vlak van robotisering - is jong van aard en geeft een vertekend beeld. Voorspellingen variëren van rooskleurige toekomst-scenario's tot doembeelden.

Frey en Osborne, twee onderzoekers van de Oxford Universiteit, voorspelden in 2013 dat 47% van de banen in Amerika grote kans loopt om geautomatiseerd te worden. De laatste jaren heeft het negatieve beeld echter plaatsgemaakt voor een meer positieve, genuanceerde kijk op het thema. Nieuw onderzoek van het Centre for European Economic Research (OESO) stelt dat slechts 9% van de banen - in tegenstelling tot de eerder genoemde 47% - kans loopt op automatisering. De ontwikkeling in Nederland gaat relatief langzaam omdat ons land vooral een diensteneconomie heeft. Daardoor is de toename van de robotintensiteit veel lager dan gemiddeld en blijft fors achter bij landen als Duitsland en Italië. Echter: Noord-Brabant vormt een uitzondering op deze regel.

De robot komt eraan in Brabant

Waar de ontwikkeling in Nederland achterblijft, wijst alles erop dat we in Brabant een snellere intrede van de robot zullen zien. De Brabantse economie heeft immers een sterk (maak)industriële karakter en is daardoor gevoeliger voor robotisering dan andere regio's. In de maakindustrie worden al veel robots ingezet. Het zijn vooral de grote bedrijven waar dit gebeurt zoals DAF, NedCar, VDL en ASML. Daarnaast wordt ook al in veel middelgrote en kleinere bedrijven met robots gewerkt, vaak gaat het dan om een of enkele robots per bedrijf. Voornamelijk voor het geven van ondersteuning aan onderdelen van bedrijfsprocessen, denk aan het inzetten van een inpakrobot.

Naast de maakindustrie is een aantal andere, relatief sterk in Brabant vertegenwoordigde sectoren op korte of langere termijn gevoelig voor robotisering:

- ict;
- land- en tuinbouw (bijv. snijden en bewerken van voeding);
- zorg (vooral hulp- en entertainmentrobots);
- medische sector (bijv. operatierobots);
- logistiek (groot potentieel, maar komende 5 jaar geen stormachtige ontwikkelingen).

Bepaalde sectoren zijn zeer automatiseringsgevoelig, bijvoorbeeld de bankensector. Daar zien we nu al een sterke sanering plaatsvinden. Op grond van de OESO-cijfers schatten wij in dat in Brabant sectorbreed 10% van het banenpotentieel in de gevarezone zit. Van massale banenvernietiging is dan ook naar onze inschatting komende jaren geen sprake. Wel van substantiële baanverandering, vooral in het middensegment van de arbeidsmarkt (MBO).

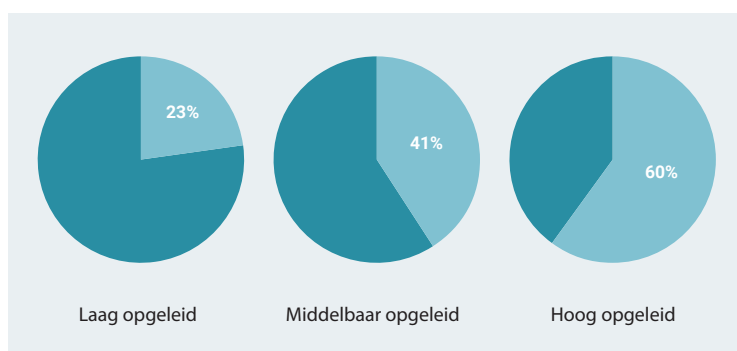
En aangezien Brabant een echte MBO-economie heeft, en de ontwikkelingen in onze regio sneller gaan, is dit voor Brabant een prioritair aandachtsveld.

Bovendien biedt de inzet van robots en nieuwe technologieën economische kansen voor Brabant. Met name op weg naar een inclusieve arbeidsmarkt. Via de inzet van nieuwe technologieën kunnen mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt in toenemende mate worden opgenomen in het arbeidsproces. Daarnaast wordt, via de toepassing van inpakrobots en andere

machines, op dit moment werk teruggehaald vanuit lagelonenlanden naar Brabant. De Tilburgse stichting Reshoring Connection zet zich hiervoor in.

Wat betreft de veranderingen op de arbeidsmarkt zullen de grootste veranderingen zich niet voltrekken tussen, maar binnen banen. Kortom: de vaardigheden veranderen door de toenemende inzet van technologieën. Er zal meer behoefte ontstaan aan personeel met analytische en creatieve vaardigheden (in plaats van routinematige taken). Dit vraagt om bijscholing van werknemers, zodat ze aan de veranderende taken van het werk kunnen voldoen. Met name voor de onderkant van de arbeidsmarkt is dit een opgave. Uit cijfers van het CBS blijkt namelijk dat het percentage hoogopgeleiden dat aan bijscholing doet, bijna drie keer hoger ligt dan dat van laagopgeleiden.

Tabel 6: Percentage werknemers dat aan bijscholing doet

Bron: CBS, 2011. Cursusdeelnemers: persoonskenmerken, 2011

Werkgevers en werknemers staan de komende jaren dus voor een dubbele opdracht op de Brabantse arbeidsmarkt. In dat licht komt de SER Brabant dit najaar met een richtinggevend advies (toerusten & innoveren) dat hopelijk de aanleiding vormt voor een breed gedragen actie-agenda.

Conclusies:

- **Nergens groeit de Nederlandse economie zo hard als in Brabant.** Vooral de regio Eindhoven steelt de show met een groei van 3,4%. Op nagenoeg alle fronten scoort Brabant boven het landelijk gemiddelde.
- **Op de arbeidsmarkt zijn nu al forse knelpunten zichtbaar die nadrukkelijk aandacht vereisen. Voorkomen moet worden dat dit de economische ontwikkeling gaat belemmeren.** Het vinden van geschikt personeel is hét thema voor de komende 10 jaar, omdat ook rekening gehouden moet worden met fundamentele veranderingen zoals robotisering en digitalisering. Daardoor gaan veel banen veranderen en daar zullen zowel werkgevers als werknemers zich op moeten instellen.
- **Digitalisering en robotisering worden vaak negatief belicht. Het biedt juist ook kansen.** Ook voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Veel bestaande banen veranderen omdat het werk verandert. Het is de kunst om het arbeidspotentieel hierin mee te laten groeien.
- **Brabant staat dus zowel voor de korte als de langere termijn voor een stevige opdracht.**